

GLEĐALISKI LIST
DRAME SNG

1959-60

7

Dopisniki »Gledališkega lista« Drame SNG v tujini: Mikolajtis Ziemovit, Warszawa, za Poljsko; — dr. Miroslav Pavlovsky, Brno, za Češkoslovaško; — Ossia Trilling, London, za Anglijo in Francijo; — dr. Friedrich Langer, Wien, za Avstrijo; — Fred Alten, Basel, za Švico; — dr. Paul Herbert Appel, Hamburg, za Zvezno republiko Neračijo in Gerhard Wolfram, Berlin, za Demokratično republiko Nemčijo.

Gledališki list Drame Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani. — Lastnik in izdajatelj Slovensko narodno gledališče Ljubljana. — Urednik Lojze Filipič. — Osnutek za naslovno stran: Vladimir Rijavec. — Izhaja za vsako premiero. Naslov uredništva: Ljubljana, Drama SNG, poštni predal 27. — Naslov uprave: Ljubljana, Cankarjeva cesta 11. — Tiska tiskarna Časopisnega podjetja »Delo«, Ljubljana — Redakcija sedme številke XXXIX, letnika (sezona 1959-60) je bila zaključena 15. januarja, tisk pa je bil končan 8. februarja 1960.

GLEDALIŠKI LIST
DRAME
SLOVENSKEGA
NARODNEGA GLEDALIŠČA
LJUBLJANA
SEZONA 1959/60 — ŠTEV. 7
DEVETINTRIDESETI LETNIK

MIROSLAV KRLEŽA

ARETEJ

ALI

LEGENDA

O SVETI ANCILI

Aretej

ali

Legenda o sveti Ancili

Fantazija v petih slikah

Prevedel JOSIP VIDMAR

Režiser: SLAVKO JAN

Scena: SVETA JOVANOVIĆ

Asistenta režije:

in VLADIMIR RIJAVEC

STANKO POTOČNIK,

MIŠO BUSIĆ

Kostumi: MIJA JARČEVA

Lektor: prof. dr. ANTON BAJEC

Glasba: UROŠ KREK

Osebe:

Aretej, arhiater na palatinskem dvoru	STANE SEVER
Livia Ancila, njegova žena	{ SAVA SEVERJEVA DUŠA POČKAJEVA
Krizip, nadzornik Aretejevih sužnjev	BERT SOTLAR
Gaj Anicij Sever, šef palatinske policije	BORIS KRALJ
Avrelij, eden od Anicijevih poveljnikov	DANILO BENEDIČIĆ
Raoul Sigurd Morgens, slava evropske medicine	V. SKRBINŠEK k. g.
Klara Anita, vdova Morgensovega sina Pavla	{ SAVA SEVERJEVA DUŠA POČKAJEVA
Brezdomovinec A, } evropska politična	JURIJ SOUČEK
Brezdomovinec B, } emigranta	IVAN JERMAN
Prvi čuvaj } groba sv. Ancile	FRANCE PRESETNIK
Drugi čuvaj }	ALEKSANDER VALIČ
Magister } v lekarni, ki nosi Aretejevo	JANEZ CESAR
Magistra } ime	VIKA GRILOVA
Alfonzo, hlapec	MAKS FURIJAN
Baron van der Blooten	BORIS KRALJ
Cicerone	BRANKO MIKLAVC
Cerkovnik	DRAGO MAKUC
Maitre d'hôtel } v hotelu	STANE POTOKAR
Butler, človek v fraku } »XX Century«	LOJZE ROZMAN
Karabinjer, maršal	JOŽE ZUPAN
Dr. Venturi, zdravnik, v službi prve pomoči	ANDREJ KURENT

Turisti	}	STANE ČESNIK
		LOJZE DRENOVEC
		POLDE BIBIČ
		ANTON HOMAR
		RUDI KOSMAČ
		ALI RANER
Lucij	}	MARIJAN BENEDIČIČ
		DUSAN SKEDL
Legionarja	}	BORIS JUH*
		STANKO POTISK*
Deček	}	ANTON SLODNJAK*
		* * *

Anicijevi legionarji, Aretejev suženj, ministranti, karabinjerji, pasanti, ciceronov sin, dva bolničarja, glasovi turistov, glasovi kolporterja.

Prva slika v peristilu Aretejona. Druga pri grobu sv. Ancile. Tretja pred baziliko. Četrta v lekarni. Peta v hotelu »XX Century«.

Prva, tretja in četrta slika nekega septembrskega jutra 1938, peta istega dne o mraku. Druga slika v devetem deceniju tretjega stoletja naše ere.

Odmor po drugi in četrti sliki.

* Slušatelji Akademije za igralsko umetnost.

Slušatelji Akademije za igralsko umetnost nastopajo tudi v nemih vlogah.

Sceno in kostume izdelale gledališke delavnice SNG pod vodstvom ravnatelja ing. arch. ERNESTA FRANZA.

Inspicijent: BRANKO STARIČ Odrski mojster: VINKO ROTAR

Razsvetljava: LOJZE VENE,
JOŽE BOŠTJANČIČ

Masker in lasuljar:
ANTON CECIČ

MIROSLAV KRLEŽA

MIROSLAV KRLEŽA: ARETEJ

Ta »Legenda o sv. Ancili«, kakor se glasi podnaslov igre, »fantazija v petih slikah«, po svoji vsebini ni nič manjšega, kakor moralna bilanca evropske civilizacije, datirana z jesenjo 1938, se pravi s predvečerom drugega svetovnega oboroženega spopada. Toda ta datum nas ne sme slepiti; igra je napisana v zadnjih letih, takorekoč danes in njene ugotovitve veljajo današnjemu svetu ali vsaj nekaterim njegovim pojavom, čeprav se opirajo na dogodke in dejanja včerajšnjega dne.

Spričo dejstva, da gre v delu za moralni zaključni račun tako širokega kolektiva ali organizma, kakršnega predstavljata pojma Evropa in njena civilizacija, je razumljivo, da v igri ni pričakovati ne iskati individualnih usod, kolikor pa jih v nji vendarle je, so smotno odbrane in pokazane samo v zvezi s stanjem stvari v Evropi in kot ilustracija tega stanja. Skratka, kljub svoji fantastični resničnosti se igra odvija na neki pretežno intelektualni ravni, ki je realni življenjski prostor abstraktnemu življenjskemu elementu, kakršnega izražamo s pojmom Evropa.

Tako se je Krleža zlahka izognil sleherni regionalnosti, ki mu je, kakor znano, v naših literaturah posebno neljuba. Dejanje svoje dramske fantazije je postavil v Italijo, v turistični kraj Castel-Caprino in za njeno osebje odbral mednarodno, slučajno in vendarle ne slučajno družbo štirih apatridov ali brezdomovincev, zdravnikov, samih žrtev evropskih političnih sistemov tedanjih dni. To družbico seveda obdaja okolje italijanskega turističnega mesteca, v katero doletavajo grozilni in izsiljevalni telefonski pozivi iz ustreznih poslaništev v Rimu in prihajajo ravno taki sli, nosilci volje in zahtev nekih političnih vodstev.

Bilancio, za katero mu gre, izvede Krleža s fantazijskimi sredstvi. Uprizori nam dve slični drami, eno iz antičnega cesarskega Rima tretjega stoletja našega štetja in drugo iz včerajšnjega sveta. Obe drami pa sta taki, da se v njima skrivajo značilne in, lahko rečemo, usodne moralne silnice obeh svetov. Tako imamo možnost primerjanja. Da pa je konfrontacija učinkovitejša, spremlja drugo dramo živa senca glavnega junaka antične zgodbe, ki ob petju rajske ptice zapusti palatinski dvor Ilirika Postuma, osvesti pa se znova v našem veku in v naši resničnosti.

V obeh dramah gre za zločinsko nasilje ljudi, ki imajo vrhovno oblast v državnem stroju. V antični drami je pokazan zapovedan umor, ukazani z grožnjo smrti. Izvršiti ga ima dvorski zdravnik Aretej, človek, ki ga v njegovi palatinski službi prično mučiti prvi moralni glavoboli nad zločini, pri katerih je deležen vloge slepega in pokornega izvrševalca. Ker pa živi v političnem ozračju »panike pred gotovo smrtjo«, kljub svojemu čutu, zaradi katerega se zoperstavlja, naposled le izvrši ukaz, da reši sebe in svoje.

Ta drama je divja, vojaško brutalna in krvava, kratkomalo podobna roparskemu in morilskemu napadu na privaten dom v imenu vrhovne cesarjeve oblasti. Druga je sodobna, takorekoč salonska. Odigra se v apartmaju modernega turističnega hotela. Toda že ton razgovorov, ki so malodane diplomatski in v katerih se razpleta, razkriva, da gre v bistvu za enako zadevo. Zdravnik,

na katerega se neka državna oblast obrača, naj bi s svojim podpisom prikrił zločin, umor nekega človeka, o katerem je treba svet prepričati, da je umrl naravne smrti. Toda nekdo je bil nekje umorjen, in sicer po volji oblasti. Vsa razlika med tem in onim umorom obstoji tedaj samo v moderni »delitvi dela« pri tem zavrženem poslu.

Obračun te konfrontacije se glasi: »Ali vaši cesaromani kraljujejo kakor kralji in svobodno ubijajo?« — »Kraljujejo in ubijajo.« — »Kaj je politika?« — »To je boj zoper žival v človeku! Boj zoper tiranijo.« — »Kakšna politika je to: pustiti, da te ubije žival?... Ubiti ali dati se ubiti. To se danes imenuje politika? Ah, da.« Zadnji vzklik izreče Aretej, »zamišljen v svoj mračni spomin«, ki mu postavi enačaj med starodavni rimski včeraj in evropski danes. In kakor je Aretejev rimski včeraj čas propada rimskega imperija, tako je naš danes čas zatona evropske civilizacije, zakaj: »Evropa žre lastne otroke vsako sezono kakor divja svinja... Evropa umira, a pravzaprav se niti rodila še ni. Katera civilizacija je izginila tako naglo kakor evropska?... Morilci, ki zapirajo vdove svojih žrtev kot vlačuge, in ljudi, ki nočejo ubijati, obešajo kot zločince, to je sinteza časa, ki sam o sebi trdi, da je logičen.« Tak svet je zapisan propadu.

In dve tisočletji med Rimom in Evropo? »Tri sto evropskih vojn... Mezga iz solz in krvi!... Trupla in na truplih nova trupla in nove kosti.« — »Spet je tukaj vse krvavo. Včeraj kri, danes kri, zmeraj samo kri... Zakaj ljudje tako poceni prelivajo svojo kri?... Vodomet krvi pljuska na vse strani.« — »Vse do naše civilizacije ni bilo niti ene, ki ne bi bila kanibalska.« — »Kralji kraljujejo, se vojskujejo in ubijajo ter ukazujejo ubijati v njihovem imenu.« — »Če je res, da ta noč traja več kakor dva tisoč let, potem ti zločinci ogrožajo s smrtjo cela pokolenja!«

Dvatisočletna noč teh zločincev ima v Krleževi zgodovinsko kritični panorami dva zaveznika. Prvi je religija, ki jo tu predstavljata »svetnica« Livija Ancila in kasneje cerkovnik njene romanske bazilike. Livijo Ancilo nam podaja Krleža neprijazno, s primesjo svoje nejevolje nad krščanstvom, o katerem čujemo takle razgovor: »Torej vendarle. Zevs je premagal Nazarenc in vse okrog nas je porušil on? In s kakšno pravico?« — »S pravico meča.« — »In kaj je človek človeku?« — »Volk.« — »In kar je rekel Seneca, da je človek človeku svetinja, kaj je s tem?« — »Retorika.« — »Dobro, ampak Nazarenci verujejo, da to ni retorika. S čim je tedaj zmagal ta vaš Nazarenc?« — »S to gospodo, ki v nasprotju z vsako logiko zanika znanstvena dognanja.«

Drugi zaveznik evropske tisočletne noči so neosveščene, nezavedne in brezbrizne množice. Z odra slišimo opis tipičnega člana te vrste množic: »V življenju tega moža se je v teh tisoč letih spremenilo samo to, da danes kadi pipo. Popolnoma brezbrizen nasproti vsemu, kar se je godilo okrog tegale Aretejona, je bil z duhom trajno odsoten. Koliko obupancev se je nemara že odpravljalo mimo tega kosca na morišče... Temu grobarju pa je popolnoma vseeno, ali pokopuje mesarske doge ali tiste, ki jih ti psi trgajo.« Takoj nato se oglasi megafon radijskega aparata, ki prenaša ali nogometno tekmo ali politično zborovanje. In spet komentar: »Glas menažerije. Sto tisoč maniakov, pederastov, onanistov, morilcev, in požigalcev rjove v zanosu, medtem ko velike mačke trgajo živo človeško meso!« Ali pa: »Spet so zada-

vili kakega boga na Palatinu, plebs pa pustoši hiše in meče na cesto novorojenčke za hrano psom... Med zvermi, ki nas silijo, da bodimo zveri tudi mi, če hočemo ostati siti, je koeficient vsega, kar je človeško, človeka vredno, zmanjšan na minimum.»

Tako se vrste v tej bilanci mračne postavke druga za drugo. Ali je kje kaj, na kar bi se oprla misel, ki išče rešitve? Kje je kaka luč v tej krvavi zgodovinski noči?

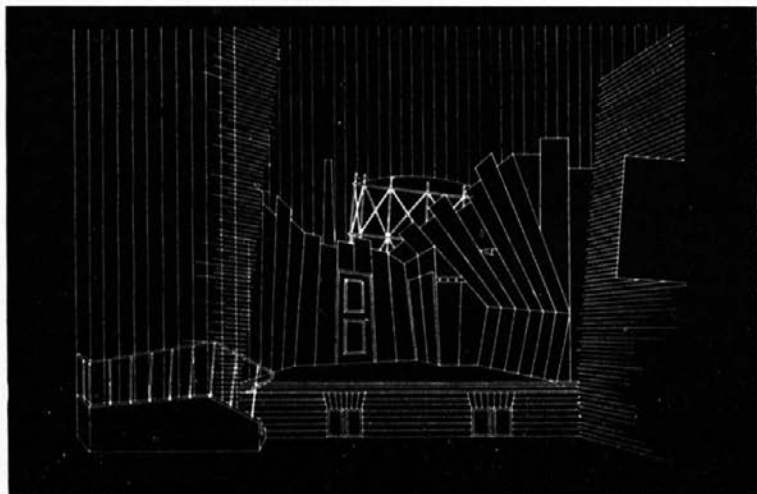
Ziva senca antike, Aretej, govori v nekem težkem trenutku odbranim ljudem našega veka takole: »Harfa joče v noči, jočete tudi vi. Ni mi jasno, kaj se vse to dogaja z vami... Prostor in čas sta se spremenila v moči, ki sta človeku naklonjeni; vode, ogenj, strele, živali, vse ste podredili svoji volji in vsako razumno bitje bi moralo poklekniti pred polnim smislom vaše zavesti in vam priznati na kolenih, da ste giganti; vi pa žalujete, kakor da vam je kdo umrl... Razsvetlili ste človeka, gibljete se s hitrostjo strele, letate kakor ptice, vaše slike, vaša muzika, vaša medicina, v primeri z njimi so bogovi resnično pomilovanja vredna beda! Zakaj tedaj ne bi imeli razloga, da bi se veselili?«

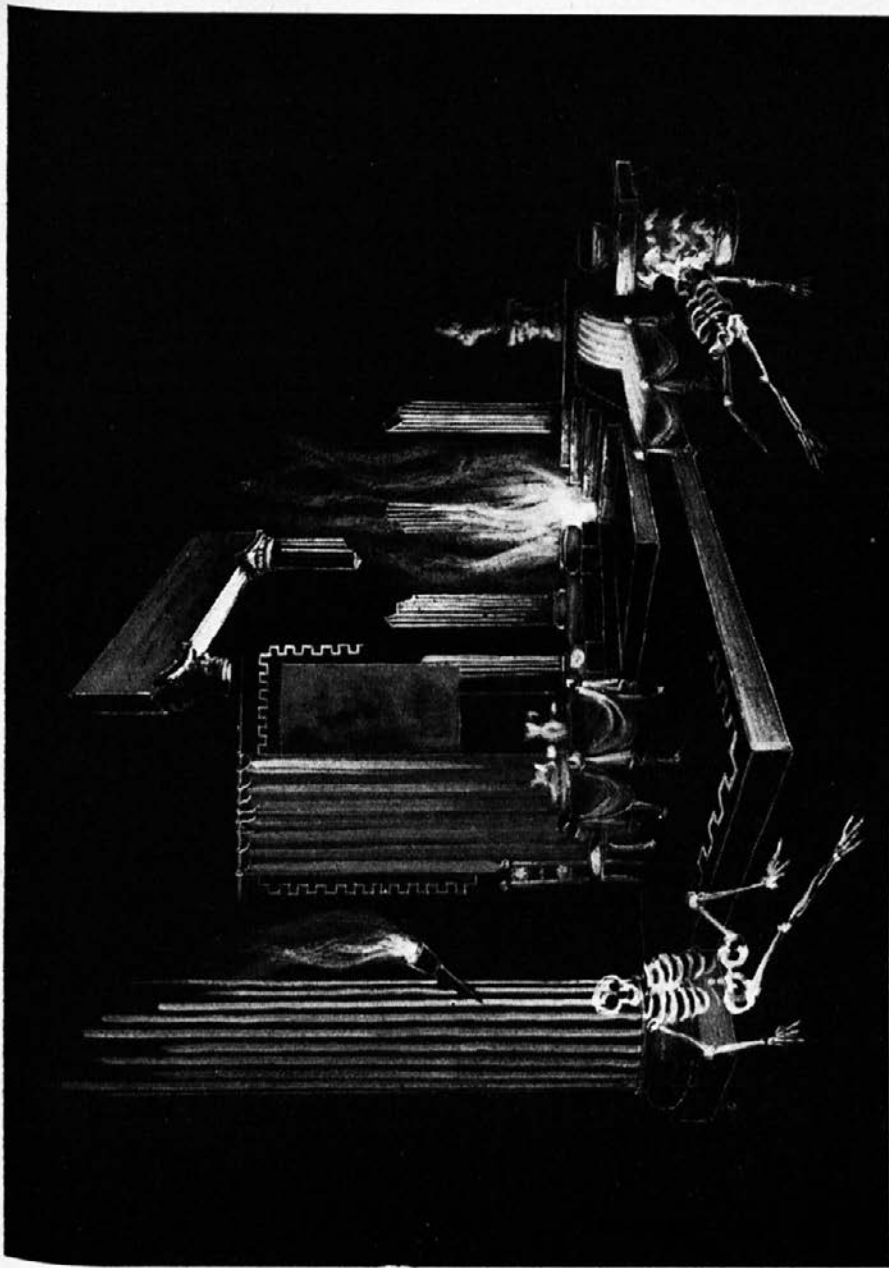
In ko mu naš čas odgovori: »Še zmerom vlada na svetu Eter, sin Noči in Teme, sinko moj! Vse je še vedno orfejska pesem prekletstev in edina luč med nami je iluzija, da se bo na koncu tega nokturna vendarle zdanilo...« — ponovi Aretej svoj poziv k radosti: »Vsi naši navdihi so se rodili ponoči. Vse, kar je vzvišeno in modro se je rodilo na skrivaj, v senci krvniške sekire. Pamet je živela pod krinko. Toda ti vaši meridijani, s katerimi ste opleli zemljo kakor žogo, so poldnevni loki, polni svetlobe. Nobeden od vas nima razloga, da bi jokal.«

Ne samo obsodba naše civilizacije, temveč tudi ta poziv k radosti in ponosu je rezultat konfrontacije med antiko in sedanjostjo. Toda Krleža nas ne opozarja samo na ta poziv, marveč nam diskretno in skoraj bi dejal sramežljivo obrača pozornost na neko moč, ki nam obeta ali ki nam vsaj drami iluzijo, da se bo naposled vendarle zdanilo. Ob nekem Chopinovem nokturnu si Aretej razlaga smisel njegove muzike: »Ranjena ptica, strta krila, hrepenenje po daljavah, tako. Žalost nad tem, da ne moremo živeti dostojno človeka in vendar, in vendar govori tudi o tem, da je mogoče živeti človeško; ne vem, kako bi našel pravo besedo: sramujem se svojih sramot...« To je najtišji začetek nečesa pomembnega: to hrepenenje, ta žalost in ta sram. Konkretnейšo in silnejšo obliko iste moči nam razkrije Krleževa zgodovinska misel, ki pravi o cesarskem Rimu: »Kanibalski ritem stvari se ni ustavil sam po sebi. Nekdo je moral pričeti zavirati ta zločinski ritem. Nega, drugega, tretjega ali petega izmed njih je morala pričeti boleti glava od vsega tega. Proti koncu tretjega stoletja je bilo te vrste migrene že precej.« In ta migrena ni kajpada nič drugega kakor človeška vest, o kateri pravi Krleža z vsem prepričanjem in vero v njeno mogočnost in s poudarkom, hkrati pa tudi z vso umetniško diskrepcijo: »Na tisto malo, na prvi pogled nezadostno maligno infekcijo mislim, ki se razraste do smrtno gangrene, do agonije cele civilizacije.« Zaradi človeške vesti, zaradi človeške potrebe po življenju, vrednem človeka, zaradi neizprosne nuje v človeku, ki hoče, ki se mora pokoriti svojemu okusu in svoji vednosti o tem, »kaj je združljivo z boljšimi običaji«, se mora po tem nokturnu dosedanje človeške zgodovine vendarle zdaniti.

To sta Krleževa bilanca evropske civilizacije in njegova prognoza. Osrednje osebe njegove drame so sami nosilci smrtne infekcije, gangrene, ki bo to civilizacijo uničila. Antični Aretej je некоč doživel prvo infekcijo s to boleznijo, osebe našega časa pa ne bolehajo več samo za migreno vesti. Ne. Vest je že dokončno zmagala v njih. Brezdomovinci so, preganjanci in mučeniki. In če je eden izmed njih preganjan samo zaradi tega, ker je »trmast neumnež, ki noče dvigati prednje noge«, je drugi — človek, ki noče biti sokriv zločina, četudi bi mu bilo zato umreti. In spremlja jih spomin na človeka, ki je bil ubit, ker ni hotel ubijati. Vsi so morda zapisani smrti. Toda to ne spremeni ničesar. Gangrena so, ki mora uničiti neko civilizacijo. Njihov privid arhieratra Areteja jim to njihovo nalogo pokaže nazorno, ko opravi z »gospodom iz Rima«. In če je tisto, kar mora umreti zaradi njih in človeške vesti, evropska civilizacija, bo umrla, da bo naredila prostor drugi, ki bo človeška in človečanska.

Vse to nam govori ta humanistična fantazija pravzaprav o antropoidnih ostankih v evropski civilizaciji. Govori nam to s srcem, prizadeto, z mogočnim miselnim aparatom in z velikim znanjem. Govori nam včasih ostro in sovražno, včasih poetično, prepričevalno in roteče. In mislim, da nam govori celo z vero ali vsaj s hrepenenjem po veri, čeprav skepsa in strahovi sedanjosti plaše tega tako človeškega duha, da nas svari pred lahkoumnim in površnim optimizmom s pripombami takele vrste: »Čez tri tisoč let? Bojim se, da bi tudi takrat naleteli na kakega gospoda iz Rima, krvavega sla kakega cesarja ali cezaromana.« In ko zadnje besede te legende govore o čudu človeške roke, ki da je popolna mojstrovina, »kateri ni mogoče nič ne dodati ne odvzeti«, ponovno pristavlja Krleža svoj memento: »In vendar je ta mojstrovina roka opice.«

V. Rijavec — S. Jovanović: osnutek scene za Križevega »Arčeteja« (II).

O DELU IN NAČRTIH SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA

POROČILO UPRAVNIKA SNG NA ODPRTEM SESTANKU OSNOVNE ORGANIZACIJE ZVEZE KOMUNISTOV SLOVENIJE V SNG MESECA NOVEMBRA 1959

Splošni položaj v našem gledališču ob začetku pretekle sezone, t. j. pred dobrim letom dni, je bil v nekem smislu dovolj zamotan in celo kritičen, ne sicer kritičen zavoljo umetniške ravni naših predstav, pač pa kritičen zavoljo razpoloženja v ansamblu, ki je bilo negotovo, in zavoljo dejstva, da so se vodstvo gledališča in novoimenovana organa družbenega upravljanja SNG morali čez noč spopasti z vrsto važnih in nujnih problemov, ki so vsi terjali nagle rešitve spričo navodil Okrajnega ljudskega odbora; za to nam tu in tam celo z drastičnimi ukrepi želela vplivati na čim-prejšnje izboljšanje gospodarjenja v gledališču in s tem na izboljšanje finančnega stanja v njem. Ti ukrepi so imeli za posledico, da je najprej zaradi prekoračenja predračuna zmanjkalo sredstev za izplačilo septembrskih plač, pozneje pa nam je OLO priskočil na pomoč in nam odobril posojilo 20 milijonov, ki bi jih pa gledališče moralo vrniti iz svojega letošnjega proračuna. To posojilo je tudi bilo vezano s terminsko postavljenim rokom, do katerega bi morali organi SNG izvesti vse potrebne ukrepe v smislu priporočil komisije OLO, ki je nekaj mesece prej pregledala stanje in delo v gledališču.

V tem položaju, do katerega je prišlo v marsičem sicer ne po krivdi gledališča, saj je to že več kot leto dni prej opozarjalo, da je treba nujno pohiteti z imenovanjem vseh vodstvenih in družbenih organov, kakor jih predpisuje zakon o gledališčih — je pokazal zlasti mnogo aktivnosti sekretariat Zveze komunistov v gledališču, ki je z intervencijami in pravilnim prikazom stanja v SNG prispeval k temu, da se je ta kriza začela reševati po normalni poti in v sodelovanju z vsemi organi SNG in — kjer je bilo potrebno — tudi s pomočjo predstavnikov OLO.

Vsekakor pa so bili vodstvo SNG in njegovi organi družbenega upravljanja, t. j. upravni odbor in gledališki svet, nenadoma postavljeni pred težko nalogo, da pregledajo celotno stanje v SNG in da preverijo vse ukrepe, ki so nujni za njegovo izboljšanje, na drugi strani pa se trdno postavijo v bran v vseh tistih točkah, katerih sprejem bi utegnil negativno vplivati na nadaljnjo rast in razvoj našega gledališča kot osrednje slovenske gledališke institucije. V prvi plan smo zato postavili sicer ohranitev in še povečanje dosežene kvalitete našega dela, pri tem pa smo imeli povsod in vedno tudi pred očmi naše finančne možnosti, ki so nam narekovale povsod, kjer je bilo mogoče, varčevanje.

Upravni odbor in gledališki svet SNG sta zato od meseca septembra naprej v pospešenem tempu začela razpravljati o vrsti perečih problemov, najprej o tistih, ki so nam jih nakazovala navodila in priporočila OLO, potem pa sta tudi samoiniciativno poiskala in prethtala še nekatere druge notranje rezerve, ki bi nam omogočile boljše izkoriščanje sredstev, ki jih imamo na raz-

V. Grilova kot Yerma, L. Rozman kot Juan in B. Sotlar kot Victor
v »Yermi« F. G. Lorce.

polago. Danes lahko ugotovimo, da so nas te mnogoštevilne razprave o priporočilih OLO vsekakor opozorile na nekatere pomanjkljivosti in nedostatke v prejšnjem poslovanju gledališča in da so zato tudi odigrale pozitivno vlogo v nadaljnjem razvoju in organizaciji našega gledališča.

Glavni problemi, katerih sta se najprej morala lotiti upravni odbor in gledališki svet, so bili:

priprava statuta SNG in z njim v zvezi zlasti določitev nove sistemizacije mest in

sprejem in določitev novih »norm« kot letne nagrade za prekomerno zaposlitev posameznih umetnikov, nadalje

ukrepi za boljšo organizacijo dela v delavnicah SNG, za odpravo (ali vsaj za omejitev na najbolj nujno mero) na eni strani neproduktivnih ur, na drugi strani pa nadur ob prekomernem nakopičenju premier v Drami in Operi, potem še

zvišanje cen v smeri povišanja lastnih dohodkov in končno še

selekcija v umetniških ansamblih v smislu kvalitetnejšega sestava teh ansamblov.

Najbolj dolgotrajno delo je terjala priprava statuta, ker naše gledališče doslej sploh ni imelo statuta in zato tudi nismo imeli nobenih izkušenj. Upravni odbor je imenoval posebno komisijo, ki ji je bilo naročeno, naj izdela prvi osnutek. Ta osnutek so nato pregledali posamezni ansambli, umetniški in strokovni sveti, pregledal ga je upravni odbor, nato še komisija za statut gledališkega sveta in končno še sam gledališki svet, potem ko smo ga primerjali tudi s statuti drugih gledališč. Osnutek je bil večkrat spremenjen in izboljšan, dokončno pa ga je sprejel gledališki svet na svoji 9. seji dne 3. julija t. l. Tako sprejeti statut smo nato poslali v odobritev Svetu za kulturo LRS, ki ga še pregleduje, dokončno pa

ga bo nato moral sprejeti ustanovitelj SNG, t. j. Okrajni ljudski odbor*. S tem statutom, ki bo nekak temeljni zakonik vsega poslovanja v SNG, bo dokončno odpravljena pomanjkljivost, ki nas je doslej že v marsikateri točki ovirala vsa zadnja leta. Po tem statutu bomo pristopili tudi k volitvi novih umetniških in strokovnih svetov, z njim pa so povezani tudi še nekateri pravilniki, ki jih že pripravljamo, in ki bodo dokončno razčistili še nekatere nejasnosti v našem poslovanju.

Še nujnejša kakor sam statut je bila priprava in sprejem nove sistemizacije delovnih mest v SNG in sprejem novih letnih »norm« za umetniško osebje, kar predstavlja sicer tudi sestavni del statuta. Z obojim smo morali pohiteti in ju sprejeti ločeno še pred celotnim statutom. Nova sistemizacija delovnih mest, ki jo je medtem že sprejel in odobril tudi Svet za kulturo OLO, nam zagotavlja zaenkrat v umetniškem, tehničnem in administrativnem osebju 402 delovni mesti in sicer 285 mest uslužbencev in 117 mest delavcev, t. j. v nekaterih ansamblih, ki so najbolj potrebni izpopolnitve, predvsem v orkestru in baletu. celo več kakor imamo trenutno mest zasedenih, v drugih ansamblih pa bomo imeli možnost izboljšave samo v okviru selekcije na osnovi kvalitete. Vsekakor pa nam ta številka zadošča za nekaj let ne samo za normalno delo, temveč v okviru nje še lahko izvedemo ukrepe za nadaljnjo rast našega gledališča.

Gledališki svet je poleg tega sprejel in odobril tudi novo

* Okrajni ljudski odbor je sprejel statut SNG na svoji seji dne 29. decembra 1959.

**V. Grilova
kot Yerma
in L. Rozman
kot Juan
v »Yermi«
F. G. Lorca.**

lestvico letnih »norm« za posamezne umetniške ansamble, po katerih odslej izplačujemo ob koncu vsake sezone nagrade posameznim umetnikom, ki so s svojimi nastopi in delom presegli redno delovno obveznost. Ta splošna lestvica bo morda ponekod še potrebna manjše korekture, medtem ko o posameznih obveznostih sklepa upravni odbor vsako leto posebej v okviru te lestvice, od prihodnje sezone naprej pa bo z novimi pogodbami ta obveznost tudi z vsakim članom posebej pogodbeno določena za nadaljnji dve leti, kolikor trajajo nove pogodbe.

Ukrepi za boljšo organizacijo dela v delavnicah so bili izdelani predvsem v boljši koordinaciji in vskladitvi premier v Drami in Operi z zmogljivostjo delavnic, za kar so bile uvedene po potrebi pogostnejše seje direktorjev vseh treh hiš pri upravniku; poleg tega so bile uvedene pogodbene obveznosti režiserjev, in scenaristov in kostumerjev za pravočasno pripravo osnutkov scene in kostumov za premiere, pri čemer pa je bil doslej dosežen samo delen uspeh. V tej točki bodo v prihodnje potrebni še doslednejši napor. Kljub temu pa je razumljivo, da so delavnice ob začetku sezone, ko se vrstijo premiere, še vedno včasih preveč obremenjene, medtem ko ta obremenjenost proti koncu sezone popušča. Zato sprejemajo delavnice v času, ko so posamezni oddelki manj obremenjeni z delom, tudi tuja naročila, medtem ko morajo ob posameznih preobteženih konicah zlasti v krojačnicah včasih priskočiti na pomoč tudi garderoberji v Drami ali Operi. Z vsemi temi ukrepi se je

**M. Šaričeva,
V. Juvanova,
S. Severjeva,
M. Danilova,
V. Grilova,
M. Ukmarjeva
in L. Rozman
v »Yermi«
F. G. Lorce.**

v letošnjem letu v delavnicah zmanjšalo na minimum tako število neproduktivnih ur kakor tudi na drugi strani nadur.

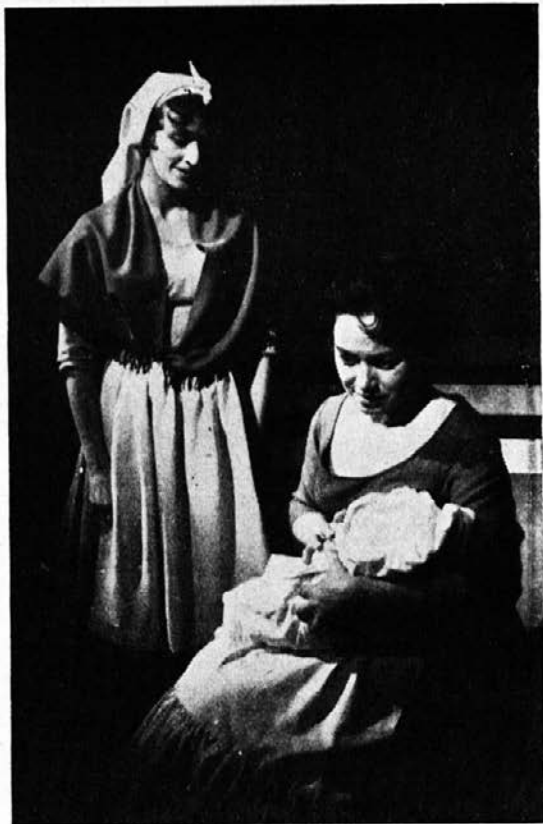
V težnji za zvišanje lastnih dohodkov sta upravni odbor in gledališki svet že ob začetku pretekle sezone in zdaj ponovno ob začetku sezone povišala v Drami in Operi cene vstopnicam in abonmajem, tako da imamo zdaj 60 % višje cene kakor v sezoni 1957-58. Po navodilih OLO nam torej za nadaljnji dve leti še preostane skupno 40 % povišanje na osnovi cen iz sezone 1957-58, tako da bi v sezoni 1961-62 predvidoma dosegli 100 % povišanje. To povišanje nam je tako lani kot še nekoliko bolj letos ob začetku sezone povzročilo padec v obisku, vendar se nam je pozneje lani do novega leta obisk normaliziral, letos, v prvih dneh novembra, pa tudi že kaže tendenco izboljšanja, čeprav še ne moremo zatrdno reči, ali bo letos ostalo brez trajnejših posledic.* Razveseljiv pa je predvsem tudi letos dober odziv abonentov na razpis abonmaja, kar nam daje ponovno potrdilo, da so ravno abonenti glavni stebel našega gledališkega občinstva. Nedvomno pa ostaja pri tem odprt problem pridobivanja novega občinstva, zlasti iz vrst neposrednih proizvajalcev in delavcev, o čemer pa bi se rad nekoliko pomudil še ob koncu svojega poročila. V zvezi z zvišanjem cen vstopnicam je upravni odbor sprejel še povišane tarife za oddajo hiš, nadalje za izposojnino kostumov in rekvizitov. Poleg tega smo povišali cene

**E. Kraljeva kot
Brezbožna starka
in V. Grilova
kot Yerma
kot Yerma
v »Yermi«
F. G. Lorca.**

Gledališkemu listu Drame in Opere, podvzeli smo ukrepe za povečano nabiranje oglasov za Gledališki list v prihodnjem letu, direkcija Opere je dosegla sporazum z Radiom za večje število prenosov opernih predstav, televizija pa bo prenašala nekaj dramskih in opernih predstav, kar vse nam bo tudi povišalo lastne dohodke.

In končno še vprašanje selekcije v umetniških ansamblih, ki je tudi eno izmed temeljnih navodil v priporočilih OLO od lanskega leta. Toda medtem ko smo v tehničnem ansamblu lani jeseni in deloma tudi letos že lahko izvedli nekaj redukcij, povsod tam, kjer je to bilo moč narediti brez škode za redno delo, še nismo mogli ne prejšnjo in ne to sezono pristopiti k potrebni selekciji v umetniških ansamblih, to pa predvsem iz razloga, ker dosedanje pogodbe še veljajo do konca sedanje sezone. Edino to vprašanje je torej pred nami še odprto in ga bomo morali z vso ostrino zastaviti še pred koncem sedanje sezone. Pri tej selekciji seveda ne bo šlo za kakršno koli nadaljnje zmanjševanje naših sedanjih umetniških ansamblov, saj je njihovo število za nekaj let uzakonjeno s sprejeto sistemizacijo delovnih mest. Ta selekcija naj tudi

**I. Mežanova
kot Maria
in V. Grilova
kot Yerma
v »Yermi«
F. G. Lorca.**

ne bi po našem mnenju prizadela nekaterih starejših umetnikov, ki jim manjka še kako leto ali morda tudi več do upokojitve, niso pa nekateri izmed njih iz kakršnega koli razloga več zmožni polnega dela na svojem mestu. Ta selekcija bo potrebna predvsem pri nekaterih, verjetno tudi ne mnogoštevilnih, mlajših članih, ki niso s svojim dosedanjim delom in uspehi v zadostni meri upravičili svojega obstoja v posameznih umetniških ansamblih, tako da ni več upati na njihov zadosten nadaljnji razvoj. Taka selekcija je bila v gledališču vedno običajna in nujna in to je v umetniškem delu tudi normalen pojav, zakaj samo tako lahko skrbimo uspešno za regeneracijo, izpopolnitev in izboljšanje umetniških ansamblov in le tako bomo mogli tudi pospešiti nadaljnjo rast našega gledališča in tudi dvig kvalitete naših predstav. Zavedamo se, da bo ta poseg danes v kakem primeru morda boleč, zlasti še, ker smo v zadnjih letih ta instrument v gledališču iz raznih vzrokov nekoliko pustili ob strani, toda selekcija bo odslej nujna in stalna z iztekom sklenjenih pogod vsaki dve leti. Vsekakor bo uprava pravočasno in čimprej obvestila vsakogar, s komer ne bo imela

namena podaljšati oz. podpisati nove pogodbe za prihodnje leto. To so bili najvažnejši problemi in naloge, s katerimi se je predvsem ukvarjal upravni odbor oz. gledališki svet v zvezi z upravnikom, direktorji in tudi z umetniškimi sveti v prvem obdobju svojega dela malone vso preteklo sezono.

Toda organi upravljanja gledališča se niso zadovoljili samo z obravnavanjem te problematike, ki se je v prvem obdobju njihovega delovanja pokazala kot najbolj nujna. Lotili so se tudi načrtnega planiranja, bodisi za neposredno prihodnost pa tudi za daljšo dobo nekaj let. Dali so pobude in sprejeli sklepe za pravočasno pripravo vsakoletnih predračunov pa tudi za pripravo vsakoletnih repertoarjev Drame in Opere, repertoarna komisija gledališkega sveta pa je sklenila budno spremljati njihovo izvajanje in uspeh, da bo lahko gledališki svet odločneje dajal osnovne smernice za njihovo sestavo. Gledališki svet je tudi spričo ugotovitve o zelo slabem stanju gledaliških hiš, zlasti v Drami in Operi, dal pobudo za sestavo petletnega investicijskega načrta, ki naj bi obsegal popolno rekonstrukcijo in dozidavo Drame in Opere, tako da bi pridobili v njima nove delovne prostore in nekaj nujne sodobnejše opreme. Ta načrt je vodstvo SNG v določenem roku pripravilo in medtem sta ga tudi že sprejela in potrdila upravni odbor in gledališki svet. Načrt obsega gradnje in opremo oziroma prenovitev tako v Drami, Operi, Delavnicah in nekaj tudi v prostorih uprave, kar naj bi se vse skoraj brez motenj za redni potek dela izvršilo v treh letnih etapah, s tem da bi prva etapa bila posvečena predvsem obnovi in dograditvi Drame, druga predvsem Opere, tretja pa vsem hišam, njihovi dograditvi in opremi. Za izvedbo tega načrta želi gledališče najeti posojilo ob garanciji Okrajnega ljud-

F. G. Lorca: »Yerma«. Prevod: J. Moder. Režija in scena: ing. arch. V. Molka. Kostumi: A. Bartl-Serševa. Zaključni prizor.

S. Delaney: »Življenje v zagati«. Režija: dr. B. Kreft. Scena: ing. arch. E. Franz. Kostumi: M. Jarčeva. Na sliki: V. Juvanova, M. Benkova in B. Sotlar.

skega odbora in Izvršnega sveta. O tem načrtu in potrebah smo že obvestili nadrejene forume, gledališki svet pa je na svoji zadnji seji sprejel tudi sklep, da bi posebna delegacija predstavnikov SNG in njegovih organov v tej zvezi obiskala še nekaj najvidnejših predstavnikov naše ljudske oblasti, da bi priporočili podporo in ugodno rešitev teh naših namer.*

Osnovna organizacija Zveze komunistov v SNG je dala pobudo da bi spričo težkih stanovanjskih problemov v našem ansamblu, ki so se vsa leta po osvoboditvi reševali le v najneznatnejši meri, gledališče samo prevzelo iniciativo za njihovo boljše reševanje. Obiskali smo nekaj odgovornih tovarišev pri OLO in tudi pri Izvršnem svetu in po najnovejši reorganizaciji reševanja stanovanjskega vprašanja smo se odločili, da bi SNG za vsaj delno rešitev najbolj nujnih primerov tudi samo skušalo najeti kredit v višini 16 milijonov, s čimer bi gledališče prispevalo delež, ki ga mora plačati ustanova kot prispevek za 27 članov, ki so se že prijavili za združno gradnjo, poleg tega pa smo že podpisali pogodbo z Zavodom za stanovanjsko izgradnjo, po katerem bo SNG postalo lastnik 12 novih stanovanj, seveda če bo do določenega roka lahko plačalo pogodbeno določenih 16 milijonov. Tudi akcija za pridobitev teh sredstev že teče, in če nam to uspe, bodo člani gledališča pridobili v dveh letih 39 novih stanovanj, Okrajni ljudski odbor pa nam je obljubil, da bi s tistimi nekaj dosedanjimi stanovanji, ki bi jih izpraznili nekateri od teh 39, tudi razpolagalo gledališče, tako da bi v dveh letih rešili morda vsaj kakih 45 primerov. To

* Stvari dobro napredujejo in do konca decembra 1959 so bili izdelani idejni načrti za dozidavo Drame. V teku je postopek za odobritev načrtov in kredita. Načrte za prezidavo Drame SNG bomo objavili v Gledališkem listu, kakor hitro bodo odobreni. — Op. ur.

bi znatno olajšalo našo sedanjo stanovanjsko stisko. Vsekakor gojimo trdno upanje, da nam bo tudi to uspelo.

Pereč problem v SNG je tudi vprašanje opernega orkestra, ki je nepopoln in pri katerem imamo vzlic sodelovanju s Slovensko filharmonijo zaradi pomanjkanja godbenikov težave tudi s pridobivanjem potrebnih kvalitetnih substitutov, dokler ne bomo imeli dovolj lastnih članov. V pomanjkanju kadra je nedvomno res, da se spričo težjih delovnih pogojev, ki jih ima orkester Opere v primerjavi z orkestrom Slovenske filharmonije ali še bolj z radijskim orkestrom, mladi godbeniki rajši odločijo za druge orkestre ali pa za pedagoško službo in da je zato zelo težko usmeriti dotok v operni orkester. Z vprašanjem rešitve opernega orkestra pa se ne ukvarjajo samo organi SNG, temveč tudi Svet za prosveto OLO, a tudi pri Svetu za kulturo LRS je bila sestavljena posebna komisija, ki ima nalogo, da pregleda možnosti za rešitev tega stanja. Zaradi potrebe po obstoju orkestrrov v Operi, Filharmoniji in v Radiu pa mislim, da bo težko iskati rešitve tega vprašanja s fuzijo dveh ali celo vseh treh orkestrrov, ne da bi pri tem trpelo delo katere koli od teh ustanov, ali pa verjetno celo vseh treh. Rešitev moramo iskati predvsem v svojem lastnem okviru. V tem smislu smo že sprejeli nekaj ukrepov, ki bodo, upam, našli podporo pri ustanovitelju. Predvsem smo sklenili, da bomo vsako leto podelili mladim godbenikom študentom nekaj štipendij, s katerimi bi jih vezali po končanem študiju na sodelovanje v Operi. Tako smo v proračunu za prihodnje leto že planirali šest štipendij, ki bi nam v nekaj letih zagotovile pridobitev nekaj mladega kadra. Poleg tega bi imeli možnost, če nam uspe stanovanjska akcija, da namenimo nekaj novih stanovanj kvalitetnim godbenikom iz drugih krajev, ki jih vsa prejšnja leta nismo mogli angažirati

**V. Juvanova kot Helen in B. Sotlar kot Peter v »Življenju v zagati«
S. Delaneyeva.**

V. Juvanova kot Helen, M. Benkova kot Josephine, B. Sotlar kot Peter in A. Raner kot Geoffery v »Življenju v zagati« S. Delaneyeve.

prav zaradi pomanjkanja stanovanj. Razen tega pa smo mnenja, da bi moralo dejstvo, da je operni orkester znatno bolj obremenjen z delom kot drugi orkestri, imeti logično posledico, da bi člani opernega orkestra imeli večje redne dohodke kakor člani v drugih orkestrih. Zato smo ob podpori Tajništva za kulturo OLO, ki se povsem strinja s tem stališčem, že pokrenili akcijo za zvišanje umetniških dodatkov v orkestru. Temu smo pridružili tudi vprašanje poprave umetniških dodatkov v našem opernem zboru, ki ima navzlic višji delovni storilnosti kakor je v drugih operah v državi, daleč najnižje povprečje teh dodatkov. Hkrati s tema dvema ansambloma, ki bi ju bilo treba rešiti v celoti, želimo izvesti popravke umetniških dodatkov še v nekaterih nujnih primerih v ostalih umetniških ansamblih, zato smo že zaprosili za potrebne dodatne kredite in smo to prošnjo podprli z vsemi potrebnimi statističnimi podatki. Vsekakor gojimo najboljše upanje, da bo tudi ta upravičena akcija naletela na razumevanje ustanovitelja. Vsekakor bi tudi ti ukrepi utegnili pozitivno vplivati na nadaljnji priliv v naš operni orkester.

Po vseh teh najbolj važnih ukrepih in akcijah, ki so še v teku, bi se rad z nekaj besedami ustavil še pri vprašanju repertoarja in predstav kot končnemu uspehu naših skupnih umetniških naporov. Niti sestava repertoarja niti kvaliteta predstav niso stvari, ki bi se dale čez noč izboljšati nad doslej doseženo ravni. Naše gledališče je v vseh letih po osvoboditvi vodilo dovolj razumno umetniško politiko, imelo je resno in utrjeno repertoarno linijo, kakor jo mora imeti osrednje gledališče vsakega naroda, stalno

je osveževalo ansamble z dotokom mladih umetnikov, ki jim je ob preizkušenih starejših tudi posvečalo dovolj pozornosti ter jim zaupalo odgovorne naloge, ob katerih so lahko rastle in zoreli. Zato tudi naše gledališče danes ne občuti umetniške krize, kakor jo mnoga druga večja in manjša gledališča v državi, ki se niso pravi čas zavedela važnosti kontinuitete generacij. Zato ima naše gledališče, tako Drama kot Opera, priznано najboljši umetniški ansambel v državi. Zavestno smo gojili ansambelsko igro in ansambelsko vsklajenost, čuvali in vzdrževali smo čimdalje našo starejšo generacijo in jo izpopolnjevali z mlajšo, tako da smo že prebrodili petnajstletni prepad predvojne Jugoslavije, ko ni mogel biti angažiran skoraj noben mlajši član. Ta tendenca stalne regeneracije naših umetniških ansamblov mora ostati torej tudi za naprej naše vodilo. Utrjena repertoarna črta naših vsakoletnih premier od klasike do kvalitetne moderne z upoštevanjem domače tvornosti tudi ne more biti bistveno spremenjena, saj nam jo narekuje vloga našega gledališča. Zaradi pritegnitve novega občinstva jo v bodoče nameravamo le izpopolniti in s sodelovanjem Drame in Opere uvesti izvedbe sodobnih kvalitetnih »musicalov«, da prisluhnemo s tem duhu in toku časa, medtem ko nikakor ne kaže, da bi v našem gledališču posegali po zastareli sentimentalni opereti, ki nima nič več skupnega z našo sodobno družbo. Te predstave bodočih musicalov bi tudi dali v novem okviru in v novih prostorih, po možnosti v dvorani Gospodarskega razstavišča, s čimer bi gotovo pritegnili mnogo publike in s tem kljub visokim stroškom za uprizoritev dosegli morda tudi ugoden finančni efekt, saj ima ta dvorana več kot 1800 sedežev. Realizacija te namere bo gotovo terjala več delovnih naporov, če naj jo rešimo kvalitetno, vendar sem prepričan, da bo članstvo rado pritegnilo, če bo videlo uspeh svojega dela. V smeri pridobivanja novega občinstva in vzgoje mladine pa je Drama že za letošnjo sezono sprejela načrt za dodatno naštudiranje posebne predstave z odlomki zgodovinsko važnih del od antike do slovenske dramatike, ki jih bo opremila s potrebnimi komentarji in jih organizirala za šole. Prav tako je Opera na pobudo Društva glasbenih umetnikov tudi že za letos sprejela serijo sedmih predstav za mladino v okviru mladinskega abonmaja, ki naj bi tudi navedel mladino k posecanju gledališča. Sam repertoar našega gledališča, tako Drame kot Opere, je kvalitetno sestavljen, ima pa nekoliko bolj sodobno intonacijo kot v prejšnjih sezonah. Mnenja smo namreč, da repertoar gledališča, zlasti Opere, ne sme biti samo v obnavljanju standardnih, čeprav mogoče občinstvu blizkih del, temveč da je naloga gledališča, da spremlja tudi sodobni razvoj moderne gledališke produkcije in da občinstvo tudi navaja k njenemu spoznavanju. Morda bomo zato imeli od začetka z občinstvom nekoliko težav, toda naša naloga je, da ga s povečano propagando pritegnemo in pridobimo, medtem ko bomo glavna standardna dela tudi ohranili na sporedu. Še povečati pa bomo seveda morali tudi napore za nadaljnji dvig kvalitete naših uprizoritev, vključno z režijsko in glasbeno pripravo, zlasti pa še z izboljšanjem kvalitete sodobnih inscenacij. Dvig kvalitete bo nedvomno glavna in prva garancija, da ne bomo izgubili občinstva. Zakaj gledališče brez občinstva bi vsekakor prenehalo biti gledališče.

V. Juvanova
kot **Helen**
in **M. Novakova**
kot **Josephine**
v »Življenju
v zagati«
S. Delaneyeve.

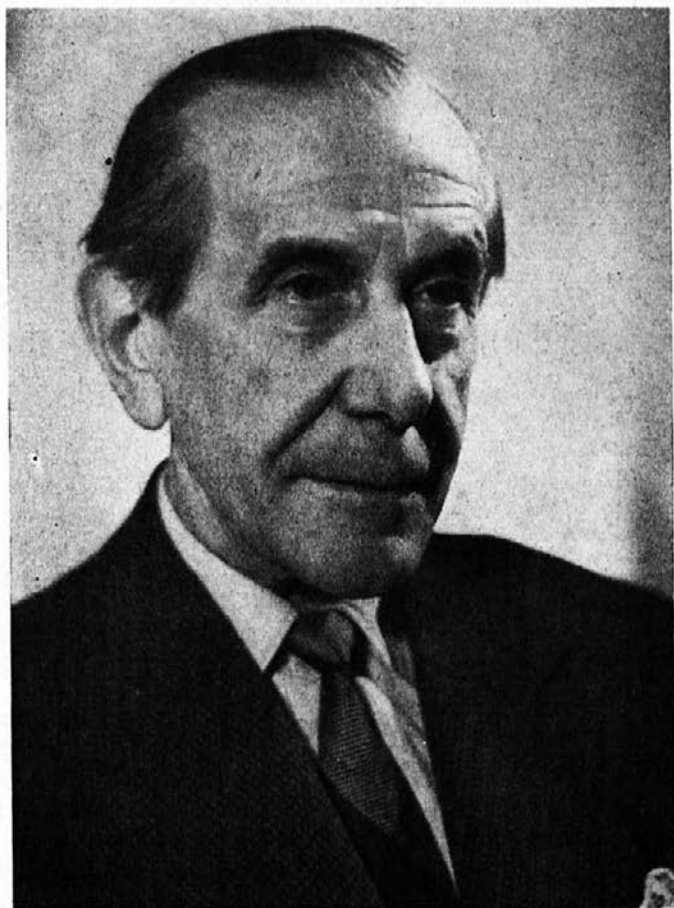
Za ohranitev in pridobitev novega občinstva, predvsem iz vrst proizvajalcev, kar nam vsa leta le zelo počasi in vsekakor občutno premalo uspeva, pa bomo morali poiskati nove in učinkovitejše ukrepe. Za to nalogo smo v novi sistemizaciji mest pridobili mesto šefa propagande, ki bo te naše nove napore vodil. Čeprav naš dvakratni razpis za to mesto ni rodil zaželenega uspeha, kaže, da bomo v bližnji prihodnosti le dobili za to nalogo primernega človeka. Njemu ob stran pa bomo morali v pomoč postaviti cel štab ljudi, ki jih bomo dodatno zadolžili v ta namen iz vseh hiš, tako da bi ta propaganda čimprej obrodila uspeh. Pritegniti bomo skušali v gledališče tudi cele delovne kolektive, da bo tako naše gledališče res narodno v polnem pomenu.

SMILJAN SAMEC

TINE OREL:

GLEDALIŠKA POT FEDORJA GRADIŠNIKA

OB NJEGOVI SEDEMDESETLETNICI

Pisati o življenju ljudi, ki še žive, je včasih težko. Pisati o Fedorju Gradišniku, upravniku Slovenskega ljudskega gledališča v Celju, pa ni kočljiva stvar. Ko sem za njegovo 60-letnico pisal kratko označbo njegovega kulturnoumetniškega dela, sem videl pred seboj predvsem njegovo čudovito vnemo in sveto navdušenje, ki mu je ožarjalo in grela njegovo zanimivo življenje od mladih nog do zrelih let. Let? Če je res, da so se v zadnjih letih po zaslugi

M. Novakova kot Josephine in A. Raner kot Geoffrey v »Življenju v zagati« S. Delaneyeve.

fiziologov starostne meje človeštva premaknile, potem pri Gradišniku najde to svojo veselo potrditvev. Želim, da bi v dobro celjskega teatra tej potrditvi pripisali še mnogo dodatnih argumentov.

Fedor Gradišnik je doraščal na podeželju in v provincialnem mestu Celju v tistem času, ko je plejada naše Moderne ustvarjala našemu narodu umetnine, ki so bile prav toliko domače kot svet-skega formata in okusa. V dobi aneksijske krize in pred velikim polomom, ki se je začel leta 1914, je rasel v izredno odzivno, živo in odgovorno osebnost, ki čuti potrebo po javnem delovanju in se v javnosti angažira s pošteno voljo in upoštevanja vredno energijo. V njegovih mladih letih je evropska umetnost doživljala z novo romantiko veličasten prerod, ki je imel nadvse pomemben značaj ravno za mali slovenski narod. Umetnik je hotel piti iz čaše opojnosti in okusiti vse sadove živopisnega življenja. Tedanje nemško gledališče v Celju je vsaj kolikor toliko odpiralo okno v svet, saj so takrat slovenski dijaki lahko gledali v Celju ustvarjalce moderne nemške drame (Schönherr, Sudermann, Schnitzler in Hauptmann). Bila je to novodobna renesansa, ki se ji imamo res za marsikaj zahvaliti. Ni čuda, če je taka privlačna in zanimiva osebnost, kakršna je Gradišnik, kljub poklicni zaposlenosti našla v sebi toliko sil za kulturno, politično in umetniško delovanje, da ga lahko uvrščamo med najpomembnejše Celjane njegove dobe.

Rodil se je v učiteljski družini 20. januarja 1890 v Hrastniku kot tretji otrok in prvi sin. Oče in mati sta bila učitelja. Mladost je preživel v rojstnem kraju, kjer je imel priložnost spoznati bedo malega človeka. Leta 1899 je prišel v Celje, kamor je bil njegov oče premeščen kot nadučitelj slovenske okoliške šole. Kaže, da mu

**M. Novakova kot
Josephine in
B. Sotlar kot
Peter v »Življenju
v zagati«
S. Delaneyeve.**

je mati gojila njegove umetniškoustvarjalne ambicije, oče pa mu je dal prve pobude v narodnopolitičnem osveščanju, saj je bil organizator naprednega slovenskega učiteljstva in kot tak stanovitna tarča nemčurjev, Nemcev in klerikalcev. Dom mu je nudil sicer skromno, a vendarle razgledano vzdušje narodno zavednega, svobodoumno usmerjenega slovenskega izobraženstva. Leto 1899 je bilo tudi leto njegovega prvega nastopa na odru. Učitelj Rafko Salmič ga je izbral za enega od »Mladih junakov«, ki so nastopili v Rokovnjačih. Fedor Gradišnik se je torej zapisal teatru, »javnemu zastrupljevalcu« (kakor so pred stoletji temu rekli), pred 61 leti. Leta 1900 ga vidimo v gimnaziji, kjer kmalu najde pot v gledališki krožek, k slovenskim predstavam v Narodnem domu in k nemškim v gledališču. Gimnazijski gledališki krožek je leto za letom posegal po zahtevnejših nalogah. Igrali so pri Vošnjakovih, pri dr. Vrečarju in pri dr. Brenčiču. Tekste so pisali dijaški večji del sami. Bile so to »dramatizacije« pravljic in povesti, ki so jih po svoje prikrojevali. To prikrojevanje je Gradišnika pripeljalo med literate. Leta 1905 mu je Engelbert Gangl v »Zvončku« že tiskal igro »Tat«. Pod psevdonimom F. S. Hrastničan je potem tri leta zalagal »Zvonček«. Nekako v istem času je nastopil tudi kot politični organizator slovenskega dijaštva in ustanovil dijaški list »Prvo cvetje«, ki se je »tiskal« pri Gradišnikovih v današnjem

hotelu »Pošta«. Delovati pa je začel tudi v dijaškem tamburaškem društvu, ki se je nastanilo v podstrešni sobi Narodnega doma.

Dijaško gledališče se je prav tako nastanilo pri Gradišnikovih. Bilo je prostora za 50 sedišč in stojišč. Imeli so umetniško in tehniško vodstvo, lastno kulisarno in tiskarno. Glavni sodelavci so bili Gradišnikovi bratje in sestre in Rudolf Dobovišek, ki je bil dramaturg. Vsakih 14 dni je bila premiera. Igrali so »Divjega lovca«, »Lokavega snubača«, ljudsko igro »Janez Strnad«, »Raztresenca«, »Napoleonov samovar« in druge. »Prvo cvetje« je priobčevalo kritike, izkupiček pa so porabili za opremo odra in garderobe.

To delovanje šolski oblasti seveda ni ostalo skrito. In ker je bilo ostro prepovedano, je zanj zvedel nemški ravnatelj Proft. Iz zadrege je Gradišniku pomagal profesor veronauka Kardinar, ki je bil v tem pogledu velika dobričina in narodno zaveden človek.

Ze v gimnazijski dobi je Gradišnik našel pot k političnemu krogu okrog »Domovine«, ki je takrat veljala za najradikalnejši slovenski politični list. Uredniki so mu bili znani slovenski časnikarji Ante Beg, Ekar, Cvetko Golar, dr. Vekoslav Kukovec. Izdajatelj lista so bili konservativni krogi celjskega meščanstva, »slogaši«, katerih glavni politični cilj je bil boj proti nemčurstvu. Vpliv T. G. Masaryka se je vidno odražal v radikalizmu teh slovenskih intelektualcev. Tako je med mladino nastala »Organizacija svobodomiselnega narodnonaprednega dijaštva« z enotnim programom za vse slovensko ozemlje brez ozira na kronovine. Organizacija je kmalu združila vse slovenske srednješolske zavode ter vključila celo privatno škofijsko gimnazijo v Št. Vidu nad Ljubljano. Imela je zveze z akademskimi društvi, leta 1907 pa je začela izdajati v Celju svoje tiskano glasilo »Svoboda«.

M. Benkova kot Josephine in P. Bibič kot Fant v »Življenju v zagati« S. Delaneyeve.

Gradišnik kljub temu političnemu povezovanju ni izgubil zveze z gledališkim življenjem. Pri tem prizadevanju mu je mnogo pomagal Otto Pichler, profesor za nemščino in zgodovino, ki je dijake pripravljaj na vsako premiero v nemškem gledališču, po premieri pa uvajal seminar o predstavi. V tem gledališču je mladi entuziast videl Schillerja, Goetheja, Kleissta, Lessinga, Grillparzerja, Hebblo, Shakespeara, Calderona, Molièra, Goldonija, Raimunda, Freytaga in spredaj imenovane moderne. V Celju pa je takrat bilo možno slišati tudi opero in to Verdija, Masseneta, Rossinija, Donizzettija, Straussove operete itd. Leta 1907 sta v Celju nastopala dva pomembna nemška igralca Maierhofer in Gustav Kühne. V tem času je v Gradišniku dozorela misel, posebno ob gostovanjih slovenskega gledališča iz Ljubljane, da bi postal gledališki igralec. Isto leto je prevedel dramo Adolfa Swaygerja »Red iz nrvnosti« (Die Sittennote), največ pod vplivom Hinka Nučiča. Poslal jo je prof. Juvančiču v Ljubljano, ki je dramo uvrstil v repertoar leta 1907–08 v ljubljanskem slovenskem gledališču in mu nakazal 50 kron honorarja, zraven pa obljubil, da mu bo preskrbel zaslužek, če se posveti poklicu gledališkega igralca v ljubljanski dramski šoli. Tedaj je v Gradišniku treščilo iz mračnih megla črnožoltih šolskih predpisov. V Šentjurju je namreč dijaški gledališki krožek igral Gradišnikovo dramatizacijo Jurčičeve humoreske »Vrban Smukova ženitev«. Ker si je pri predstavi Dobovišek privoščil tamkajšnjega župnika in njegovo kuharico, je klerikalni zmaj takoj pokazal svoje zobe in dijaki so jo morali peš odkuriti v Celje. Vendar je dobrota profesorja Kardinarja to pot še napeljala hudo uro v pohleven ponavljalni izpit iz grščine. Gradišnik je počitnice prebil v dramski šoli, zraven pa pri prof. Juvančiču urejal gledališki arhiv, opravljal pisarniške posle ter poučeval češke in poljske igralce in igralke v slovenščini. V dramski šoli so ga učili profesor Juvančič, Adolf Robida, Ethin Kristan, Zofija Borštnikova, Avgusta Danilova ter Hinko Nučič. Njegovi tovariši v šoli so bili Bojan Peček, Grom, Rezika Thalarjeva, Berta Bukškova, Bukšek, Mira Danilova, Josip Molek in drugi.

Naslednje leto je bil osmošolec Gradišnik izključen iz celjske gimnazije zaradi političnega delovanja, predvsem pri glasilu »Svoboda«. Izključitev je ravnatelj Proft omilil v »prostovoljni« izstop, vendar kljub temu vsem gimnazijskim zavodom poslal pismo, v katerem je odsvetoval sprejem nevarnega maturanta. Prof. Juvančič mu je s svojim priporočilom pri ravnatelju Wiesthalterju omogočil, da se je na maturo pripravljaj kot eksternist. Preživljaj se je z dopisništvom pri naprednih ljubljanskih časopisih, s prevajanjem za A. Turka (»Živa pokopana«) in z delom pri prof. Juvančiču. V tem času se je seznanil s kulturnim življenjem Čehov in Poljakov, kar ga je nagnilo, da se je vpisal na univerzo v Pragi. Preden je odšel tja, je dobil službo pri farmaceutu Hočevarju na Vrhniki. Tu je poživil dramsko in politično delovanje v »Čitalnici« in »Sokolu«. Napisal je mladinsko igro »Sirota«, pisal v »Jutro«, v Ribnikarjev »Dan«, celjski »Narodni dnevnik« (tu je izšel njegov feljtonski roman »Institutka«), v Špindlerjev »Krnečki koledar« (tu sta izšli povesti »Sovraštvo in ljubezen« in »Županova hči«) ter prevajaj Maksima Gorkega (kar je kasneje izšlo v posebni knjigi »Povesti«).

V Pragi je našel svoje prijatelje iz Ljubljane ter politično deloval v akademskem društvu »Ilirija«, ki mu je bil tajnik. Najbolj pa se je zanimal za Narodni divadlo in Vinogradsko mestno gledališče ter za celo vrsto predmestnih gledališč. Tu se je spoprijateljil z avtorjem Švejka, Jaroslavom Haškom in poročal v domačih dnevnikih o kulturnih dogodkih v Pragi.

Leta 1913 je postal magister farmacije in odšel k Hugu Robleku (ki je ob požigu Narodnega gledališča v Trstu skočil iz gorečega poslopja in se ubil) v Neumarkt-Tramin na južnem Tirolskem. Vojna leta je preživel kot enoletni prostovoljec, vpoklican v vojaško lekarno garnizijske bolnišnice v Ljubljani in Cedadu, po vojni pa je vzel v najem lekarno na Jesenicah, kjer je živel do leta 1922. Tu je z Jako Špicarjem in Danilom Bučarjem poživil kulturno delo v orkestru in pevskem zboru, z Janezom Cesarjem, sedanjim stebrom Drame SNG, pa je preživel tri plodne gledališke sezone. Uprizorila sta vrsto kvalitetnih del. Na Jesenicah je doživel tudi krstno predstavo svoje drame »Norec«.

Leta 1922 je dobil koncesijo za otvoritev tretje lekarne v Celju in odslej vse svoje sposobnosti posvečal svojemu rodnemu Celju. To delovanje mu je prekinila le okupacija, ko je bil izseljen v Srbijo.

V teh letih je režiral celo vrsto gledaliških del in odigral vodilne vloge v Župančičevi Veroniki Deseniški, v Novačanovem Hermanu Celjskem, v Kreftovih Celjskih grofih, v Tolstojevem Vstajenju, v Ibsenovih Strahovih, Shakespearovem Othellu, Maeterlickovem Stilmondskem županu, Sudermannovi Sreči v zatišju, Halbejevi Mladosti, Gogoljevem Revizorju, Cankarjevem Kralju na Betajnovi, v Hlapcih, v Rudi, v Meškovi Pri Hrastovih. Kdo bi naštel veseloigre, burke, operete in ljudske igre, pri katerih je sodeloval v tej ali drugi vlogi. Lahko rečemo, celjsko gledališko življenje od leta 1922 do leta 1941 je slonelo na njegovih ramah. Deloval pa je tudi politično ter v svojem zanimanju za skrbi in težave malega človeka kmalu našel pot do pripadnikov delavskega gibanja, do Šlandra, Dušana Kraigherja, Albina Vipotnika, Mice in Vere Šlandrove in drugih. Leta 1938 je bil kandidat združene opozicije (Slovenska kmečka stranka, krščanski socialisti, Zveza kmečkih fantov in deklet, Komunistična partija).

Leta 1944 je v osvobojenem Beogradu nastopil kot Kantor v Cankarjevem Kralju na Betajnovi. Po 15. juniju leta 1945 pa se je vključil v ansambel novo ustanovljenega Ljudskega gledališča, ki ga je ves čas vztrajno in modro vodil ter pripravljal pot do profesionalizacije celjskega gledališča. Pri tem je še vedno našel čas in moč, da je odigral glavne vloge v celi vrsti del, ki so šla po vojni preko desk našega gledališča. Ko je v tedanjem Mestnem gledališču, sedanjem Slovenskem ljudskem gledališču, prevzel vodilno mesto upravnika, je pravzaprav dosegel tisto, kar je z vsem svojim življenjskim delom pripravljal. Na tem mestu ga vidimo še danes in mu ob sedemdesetletnici želimo, da bi kal, ki jo je s tako ljubeznijo gojil vse svoje življenje, odganjala zmerom lepše cvetje in zmerom lepše sadove.

MLADI SO PREVZELI STRATFORD

PRVA SEZONA PETRA HALLA

POSEBNO POROČILO NAŠEGA STALNEGA LONDONSKEGA DOPISNIKA

Stratford, januarja 1960

Peter Hall, 29-letni direktor Shakespearovega Spominskega gledališča v Stratfordu ob Avoni, ki je bil imenovan na to mesto 1. januarja letos, je objavil svoj načrt za bodočnost. V sezoni 1960 bodo uprizorili šest predstav — eno več kot običajno —, ki so izbrane tako, da bi prikazale zvrst, razvoj in paradoksnost Shakespearovega humorja nasploh. Sezono bo začela 5. aprila komedija **Plemiča iz Verone** v režiji Petra Halla. Sledile ji bodo premiere: **Beneški trgovci** (12. aprila), **Kar hočete** (17. maja), **Ukročena trmoglavka** (21. junija), **Troilus in Cresida** (26. julija) in **Zimska pravljica** (30. avgusta). Kritiki, ki menijo, da je **Troilus in Cresida** »tragedija«, kot je označena v prvi folijski izdaji, naj se spomnijo, da je bila v prvi kvartni izdaji označena kot »historija«, toda njene satirične kvalitete, kot je Peter Hall razložil vašemu dopisniku, upravičujejo uvrstitev igre med ostalih pet. To stališče je popolnoma potrjeno, če drži ugotovitev dr. Leslija Hotsona, da sta že omenjena igra in neznana oz. neohranjena Shakespearova komedija **Love's Labour's Won** (ne: **Love's Labour's Lost**) med seboj istovetni.

Letos vlada v Stratfordu mladost. Štirje mladi režiserji: sam Peter Hall, John Barton (star 31 let), Peter Wood (star 30 let) in Michael Langham (star 40 let), hočejo doseči skupni smoter, t. j. dati vsem šestim uprizoritvam tako stilno enotnost, da bi sezona imela videz prave umetniške celote in da bi tako vsaka uprizoritev sama zase poglobila užitek in razumevanje naslednje igre. Ansamblu 46 ljudi bo na čelu 18 najboljših shakespearejskih igralcev; polovica le-teh je v Stratfordu novincev. Med »rednimi« so 52-letna Peggy Aschcroft (Katarina v **Trmoglavki** v režiji Johna Bartona, in Pavlina v **Zimski pravljici** v režiji Petra Wooda); Dorothy Tutin (Porcija v **Beneškem trgovcu** v režiji Michaela Langhama, Cresida v **Troilus in Cresidi** v režijah Petra Halla in Johna Bartona, ter Viola v **Kar hočete**, obnovljeni predstavi iz leta 1958 v režiji Petra Halla); 48-letni Harry Andrews (Leontes v **Zimski pravljici**) in 37-letni Denholm Elliot (Valentin v **Plemičih iz Verone** v režiji Petra Halla, Bassanio v **Beneškem trgovcu**, Vitez Andrej Bledica v **Kar hočete** in Troilus). Med novimi so 47-letni Max Adrian in 29-letni Peter O'Toode (Terzites, Petruchio in Shylock) iz bristolskega Old Vica, Frances Cuka iz gledališča Workshop ter Jack McGowran iz dublinskega Abbey Theatre.

John Barton, ki je skupaj s Tobyjem Robertsonom in Petrom Woodom 1953. leta ustanovil Elizabetinsko gledališko družino in je star družabnik Petra Halla še iz časov cambridgske univerze, kjer je bil voditelj gledališke dejavnosti, je bil imenovan za pomočnika direktorja v Stratfordu. Zadolžen je za »izboljšavo izreke verzov«, kar je »konjiček« Petra Halla, ker se zaveda kritike, ki je bila naperjena pretekla leta na nižajočo se raven izreke verzov

V. Juvanova
kot Helen
in M. Benkova
kot Josephine
v »Življenju
v zagati«
S. Delaneyeva.

na angleško govorečih odrih. Vse stratfordske igralkice, ki vadijo svoje glasove in kretnje, nadzoruje John Barton.

Razen načrtov za leto 1960 ima Peter Hall še nadaljnje ambicije glede prihodnosti Stratforda. To je načrt, ki predvideva še drugo gledališče v Londonu, torej dve vzporedni igralski družini v dveh mestih. To bi mu omogočilo, da bi uvedel zelo prijetno novost — angažma igralcev ne bi veljal zgolj za eno sezono, ampak bi ga sklenil z igralci za vrsto let. V tem sistemu bi lahko obdržal tradicijo Stratforda, — uprizorjanje izključno Shakespeareovih del, na drugi strani pa bi lahko igralci obogatili svoje poklicne izkušnje v modernih dramah v drugem gledališču. To pa bi hkrati usposobilo drugo družino, da bi šla gostovat v tujino. Ker postaja mednarodna izmenjava vedno pogostnejša, je dejal Peter Hall vašemu podpisnemu dopisniku, bo v prihodnje mogoče, da bo sklenila ta igralska skupina mnogo angažmajev zunaj države. To obveznost so lahko angleški gledališki delavci izpolnili doslej le v zelo omejenem obsegu, n. pr. gostovanje stratfordske družine v Sovjetski zvezi, na Poljskem, v Jugoslaviji, v Nemčiji, Avstriji in Franciji leta 1952, 1957 in 1959. Hkrati pa bo lahko londonsko gledališče nudilo gostoljubje gostom iz tujih gledališč. Veliko upanje Petra Halla je, da bi v prihodnje tesneje sodeloval tudi z Gledališčem narodov v Parizu. Priprave za posebni program praznovanja Shakespeareove 400-letnice v letu 1964 so seveda že v teku.

Ossia Trilling, London

Iz rokopisa prevedel **Frane Jerman**

KREMA ZA LASE
 poleže mehko, stršeča
 lasje ter zmehča trda.
 Lasje postanejo mehki
 in se svetijo. Fix krema
 las ne zamašči in jih
 tudi ne zlepi.

Proti bolečinam vseh
 vrst (glavobolu, zobobolu,
 revmatičnim bolečinam,
 nevralgijam itd.)

z a h t e v a j t e
 v l e k a r n a h

le originalno škatlico
 tablet **COFFALGOL**
 ali tablete z močnejšim
 učinkom **PHENALGOL!**

Izdeluje: *Pob*

Tovarna farmacevtskih
 in kemičnih proizvodov

L J U B L J A N A

IZVOLITE IZBRATI...!

ENA IZMED 4 AROM BO
 USTREZALA TUDI
 VAŠEMU OKUSU:

M O C C A
 R U M
 O R A N Ž A
 L E Š N I K

ZAHTEVAJTE
 POPULARNO »KRAŠEVO«

»Krem«

ČOKOLADO!

Schwarzkopf izdelke za nego las
proizvaja tovarna »ZLATOROG«
v Mariboru

TOVARNA KOVINSKE EMBALAŽE - LJUBLJANA

Izdelujemo tudi pribor za avtomobile in kolesa, in sicer avtomobilске žaromete, velike in male, zadnje svetilke, stop-svetilke, zračne zgoščevalke za avtomobile in kolesa ter zvonce za kolesa. Izdelujemo tudi pločevinaste litografirane otroške igrače.

proizvaja vse vrste litografirane embalaže — kot embalažo za prehranbeno industrijo, gospodinjsko embalažo, bonboniere za čokolado, karkao in bonbone ter razne vrste litografiranih in ponikljanih pladnjev. Razen tega proizvodimo električne aparate za gospodinjstva kot n. pr. električne peči.

TOVARNA KLEJA

LJUBLJANA

ŠMARTINSKA CISTA 50

Telefoni: 30-368 in 30-611

Brzjav: »OSSA«

Proizvaja:

kostne in kožne kleje, želatino tehnično in prečiščeno, tehnične maščobe, gnojila in krmila

Prijavite pravočasno svoje potrebe, ker vas med letom zaradi omejene proizvodnje ne bomo mogli upoštevati

Knjižne novitete

Ana Seghers: MRTVI OSTANEJO MLADI

platno, 1600 din

Fryd: KARTOTEKA ŽIVIH

platno, 1300 din

Jirasek: PROTI VSEM,

platno 1400 din

Hvat: SKRIVNOSTNA CELINA

broširano, 1000 din

Knjige dobite pri

*Državni založbi
Slovenije, Ljubljana*

Mestni trg 26

Čopova 3

Trg revolucije 19

CELJE: Trg V. kongresa 3